

Actuar políticament entre tradició i transmissió¹

STEFANIA FANTAUZZI

Seminari Filosofia i Gènere, Universitat de Barcelona
stefantauzzi@gmail.com

Resum: L'objectiu d'aquest text és el de reflexionar sobre el significat d'un aspecte peculiar de la vida i del pensament de Hannah Arendt, en concret, la seva col·laboració durant els anys quaranta amb la *Jewish Cultural Reconstruction*, que tenia com a finalitat la recuperació dels objectes culturals sostrets als jueus durant el nazisme. Gràcies a aquesta activitat Arendt descobreix un nou aspecte d'una «tradició oculta» que permet redimir en termes polítics la història i la cultura jueves, que apareixen dotades d'un valor autònom, lluny de la imatge d'un poble perseguit i victimitzat. En conseqüència, la transmissió d'aquesta tradició subratlla la importància pels jueus de trobar la manera d'actuar políticament en el món, segons les línies de tota la reflexió d'Arendt durant els anys quaranta.

Paraules claus: Hannah Arendt, història jueva, tradició oculta, transmissió, reconstrucció.

Acting politically between tradition and transmission

Abstract: The purpose of this text is to reflect on the meaning of a peculiar aspect of Hannah Arendt's life and thoughts, that is, her collaboration with the *Jewish Cultural Reconstruction* in the 40s, whose aim was to recover the cultural objects that were stolen from the Jews during Nazism. Thanks to this activity, Arendt discovers a new aspect of a «hidden tradition» that allows the Jewish history and culture to be redeemed in political terms, as they have value for themselves, far from the image usually attached to them of a persecuted and victimized People. Consequently, the transmission of this tradition underlines the importance for the Jews of finding a way to act politically in the world, according to Arendt's line of thought in the 40s.

Keywords: Hannah Arendt, Jewish history, hidden tradition, transmission, reconstruction.

1. Aquest article s'ha elaborat en el marc del projecte «Vulnerabilidad en el pensamiento filosófico femenino. Contribuciones al debate sobre emergencias presentes» (PGC2018-094463-B-I00 MINECO/AEI/FEDER, UE) i (les i els que en formeu part) del GRC «Creació i pensament de les dones» (2017SGR588).

Aquestes reflexions tenen com a punt de partida i com a inspiració contemporània una frase de Walter Benjamin que diu: «No hi ha cap document de cultura que no sigui alhora un document de barbàrie».² De fet, l'estudi d'una etapa poc coneguda de la vida de Hannah Arendt, la de la seva col·laboració des del 1944 fins al 1952 amb la *Jewish Cultural Reconstruction*, permet en primer lloc comprovar i exemplificar el sentit de l'afirmació de Benjamin pel que fa a la vivència i a la reflexió de la mateixa Arendt, i en segon lloc, verificar la seva plena actualitat.

La *Conference on Jewish Relations* és una entitat nascuda el 1933 que durant els anys quaranta col·labora amb la Universitat Hebrea de Jerusalem per recuperar llibres i manuscrits salvats des dels primers anys de la guerra. Amb aquest objectiu es crea la *Commission on European Jewish Cultural Reconstruction (JCR)*, que té l'encàrrec de portar a terme un programa de recerca per redactar unes llistes dels tresors culturals jueus perduts. Arendt comença a dirigir aquest programa el 1944 i hi treballa fins al 1952.

Referir-se a aquesta feina d'Arendt no respon a l'anhel de realitzar una reconstrucció biogràfica, sinó a l'intent d'investigar la importància d'aquesta experiència respecte al pensament arendtià. Per aconseguir aquest objectiu, la meua anàlisi s'ha mogut en l'àmbit de dos punts fonamentals de la reflexió d'Arendt en aquests anys: d'una banda, el descobriment i la valorització d'una tradició oculta pròpia del poble jueu. De l'altra, el rebuig de la imatge difusa dels jueus com a víctimes constants de la història. A partir d'això es pot veure com Arendt s'acosta a la reivindicació d'una justícia basada en la memòria, aquella memòria dels vençuts plantejada pel mateix Walter Benjamin i per Simone Weil. En definitiva, es pot dir que Arendt, amb el projecte de la *JCR*, realitza un treball que respon al paradigma indiciari de Carlo Ginzburg, un treball que recorre un camí ple de vestigis, testimonis, lectures, que rescata de l'oblit la memòria dels vençuts, el record dels patiments i de les desfetes i, recuperant un cop més Benjamin, indica la promesa d'una redempció futura.

1/ *The Jewish Cultural Reconstruction*

The Commission on European Jewish Cultural Reconstruction va publicar cinc llistes entre el 1946 i el 1948. En la introducció a la primera de les llistes («Tentative List of Jewish Cultural treasures in Axis-Occupied Countries»),³ el president de la *JRC*, Salo Baron,⁴ indica els objectius de l'organització (que

2. Benjamin 2008: 42 (La traducció al català és de l'autora del text).

3. «Tentative List of Jewish Cultural treasures in Axis-Occupied Countries», *Suplement Jewish Social Studies* 8/1 (1946): 1-103.

4. Salo Baron (1895-1989) va ser professor d'història jueva a la Columbia University i amic personal d'Arendt.

són nou) i precisa que la paraula *reconstruction* s'ha d'entendre en un sentit ampli, o sigui, en el sentit d'una reconstrucció no només d'una comunitat, sinó també d'una millor reconstrucció i col·locació dels objectes, a partir de la nova situació emergent a l'Europa postbèlica. Es tracta d'una perspectiva molt propera a les posicions que Arendt expressa als anys quaranta, reflexionant sobre l'assentament d'Europa i sobre la situació del poble jueu després de la guerra. En primer lloc, en aquesta època Arendt comença a elaborar aquella crítica a l'estat nacional que desenvoluparà a *The Origins of Totalitarianism* i es posiciona a favor de la seva dissolució, com es pot llegir en el articles publicats a la revista *Aufbau*. Això respon a la seva idea de la formació d'una Europa postbèlica supranacional que podria tenir en la condició del poble jueu una mena de model de referència: de fet, ella pensa en una Europa com una federació en la qual els jueus podrien tenir una representació autònoma com a poble sense territori, però establert en tot el continent. Al mateix temps, en aquests mateixos anys es posiciona a favor de la formació d'un estat federat a Palestina, on els jueus i els palestins puguin gaudir dels mateixos drets.⁵ L'anàlisi d'Arendt de la condició del poble jueu i la seves posicions respecte al moviment sionista tenen a veure amb la seva elaboració de la crítica de l'estructura de l'estat nacional, que considera com uns dels elements responsables de les catàstrofes del segle xx. En contraposició a la formació d'un estat nacional a Palestina, ella impulsa la creació d'una «atmosfera cultural jueva», consistent en una innovadora unió entre tradicions antigues i impulsos nous. Això implica, segons ella, la necessitat d'una nova lectura dels textos bíblics i d'una nova interpretació de les tradicions religioses i metafísiques jueves per transformar els diferents aspectes de la tradició sagrada en elements renovats i significatius per a la cultura secularitzada.⁶

La implicació d'Arendt amb la feina de la *JCR* no té a veure només amb uns plantejaments teòrics, sinó que es pot considerar totalment coherent amb les seves investigacions i la seva experiència als anys trenta a Alemanya i França. Durant els mesos que segueixen l'incendi del *Reichstag* el 1933, Arendt treballa per al líder sionista Kurt Blumenfeld⁷ a la Biblioteca d'Estat prussiana recopilant documents sobre l'antisemitisme present a les organitzacions alemanyes, de cara a l'organització del congrés sionista que estava pre-

5. «Noves propostes per un acord entre Jueus i Àrabs» i «Un acord entre els pobles del Pròxim Orient: la base d'una política jueva», dins Arendt 2019: 185-187, 211-214.
6. «La creació de una atmòsfera cultural», dins Arendt 2008: 389-383.
7. Neix a Alemanya el 1884 i mor a Jerusalem el 1963. El 1909 esdevé secretari de la Federació Sionista d'Alemanya (*Zionistische Vereinigung für Deutschland*, ZVfD) i del 1911 al 1914 és secretari general de la Federació Sionista Mundial. Del 1924 al 1933 és president de la ZVfD. Arendt el coneix a Heidelberg el 1926 i la seva relació amb ell és un punt de referència pel que fa a la qüestió jueva. L'amistat entre els dos dura tota la vida, malgrat algunes diferències sobre la qüestió del sionisme. El testimoniatge d'aquesta amistat es pot veure en la seva correspondència: cf. Arendt, Blumenfeld 1995.

vist per a l'any següent. Abans d'això, ja a finals de la dècada dels anys vint, després de presentar la seva tesi sobre Agustí d'Hipona, Arendt comença a treballar en la biografia de Rahel Varnhagen,⁸ el context de la qual és present en l'article «La Il·lustració i la qüestió jueva»,⁹ que va publicar el 1932.

Per tant, gràcies a la seva feina d'investigació sobre Rahel Varnhagen i a la feina sobre els documents de l'antisemitisme a la biblioteca d'estat a Berlín, com també a la seves reflexions sobre la condició jueva començades després a l'exili a França, és cada cop més conscient de la importància dels arxius, dels manuscrits, dels objectes per a qualsevol historiografia i per donar espai a les històries dins de la història «oficial».

Arendt porta a terme la seva feina per la *The Jewish Cultural Reconstruction* en col·laboració amb Gershom Scholem, amb el qual viu una llarga i sovint problemàtica relació d'amistat i que, amb Kurt Blumenfeld, té un paper destacat en la seva formació sobre la qüestió jueva, sobretot amb el llibre *Las grandes tendencias de la mística judía*, publicat el 1941, que Arendt considera un text fonamental, com es pot veure a la correspondència entre els dos.¹⁰ Es tracta d'un llibre que proposa una relectura de la tradició jueva i, en especial, de la tradició oculta de la Càbala, amb l'objectiu de reivindicar l'existència d'una altra tradició oculta dins del mateix judaisme: la tradició mística que es va enfrontar a la rabínica dominant i que després va ser amagada i silenciada per aquesta. El que li interessa a Arendt d'aquesta lectura és el fet que trenca amb la idea del poble jueu vist com un poble apolític, ja que la mística, superant la simple espera del Messies, prepara els fidels a l'acció. I al mateix temps trenca amb la idea del poble jueu com un poble que sempre ha estat víctima de la història, condemnat a una situació d'impotència que en fa per tant un poble que no apareix tant com a subjecte sinó com a objecte de la història. Des de la perspectiva d'Arendt, Scholem redescobreix un component i potencial polític per part d'una tradició mística que es caracteritzaria per la seva inclinació cap a l'acció. El més bon exemple d'això ve donat pel moviment sabatià, un moviment messiànic jueu encapçalat per la complexa figura històrica de Sabatai Seví, pretès messies jueu que al segle XVII va donar vida a un moviment místic i polític que va empènyer milers de jueus a seguir-lo a Palestina¹¹ i va inspirar un moviment d'aixecament contra l'imperi otomà. Tot i

8. Rahel Varnhagen és una jueva alemanya, nascuda a Berlín el 1771 i morta el 1833. Havent viscut entre l'Il·luminisme i el Romanticisme, la seva figura va lligada a la tertúlia (*salon*) que va promocionar a casa seva i que va viure la seva època més esplendorosa entre el 1790 i el 1806. Arendt comença a treballar en la biografia el 1929, però la publicarà només el 1958 en anglès (*Rahel Varnhagen: the Life of a Jewess*, London: East and West Library) i el 1959 en alemany (*Rahel Varnhagen: Lebensgeschichte einer deutschen Jüdin aus der Romantik*, München: Piper).

9. Arendt 2008: 79-93.

10. Arendt, Scholem 2018: 56-59.

11. «El estado Judío: cincuenta años después», dins Arendt 2008: 473: «A la meitat del 1600,

que aquesta rebel·lió va fracassar ràpidament, el que importa, segons Arendt, és que dins de la tradició jueva es poden detectar antecedents que indiquen que els jueus no sempre es van conformar a patir una situació d'exclusió i que es van rebel·lar no només en l'àmbit teòric, sinó també en l'àmbit pràctic. La reivindicació d'aquest episodi no es fa, segons Arendt, per promoure'n la imitació, sinó per evidenciar la possibilitat d'inspirar-s'hi en ell, ja que el moviment de Sabatai Seví deixa clar com el poble jueu va lluitar per alliberar-se com a mínim en una ocasió. Segons Arendt, fins a aquell moment els jueus havien gestionat la seva vida en comú mitjançant una política que feia referència només al record d'un passat llunyà i a l'esperança d'un futur igualment llunyà. Amb el moviment de Sabatai Seví aquests records i esperances conflueixen en un moviment les conseqüències del qual tanquen l'època en què només la religió podia aportar als jueus una sòlida estructura dins de la qual satisfer la seves necessitats polítiques, espirituals i quotidianes.¹²

La feina que Arendt desenvolupa amb Scholem per a la *JCR* és una progressiva confirmació d'aquestes consideracions i, amb aquestes premisses, la seva col·laboració no pot ser altra cosa que fructífera. De la correspondència entre els dos, n' emergeix una tasca frenètica, sovint acompanyada d'una sensació d'impotència davant del panorama de tot el que els va passar als jueus. Tots dos, una a Nova York i l'altre a Jerusalem, són conscients del valor simbòlic del que estan fent: de fet, en aquell moment, més enllà dels vincles amb el sionisme, sobretot per part de Scholem, ambdós estan convençuts que la identitat jueva no és una qüestió de territori o de pertinença a un estat, sinó de reconeixement i acció política. Per a Arendt en particular, l'obra de la *JCR* és una comprovació de l'existència d'aquella tradició oculta que ja havia tractat de recuperar a través de la reivindicació de la resistència jueva en el articles de la revista *Aufbau* en què, com veurem, reivindica la formació d'un exèrcit jueu, i dels debats a les reunions del *Jungjudische gruppe*, un grup que amb el periodista Joseph Meier funda el 1942 per promoure noves línies de la política jueva.

mentre es preparaven a seguir a Palestina el pretès "messies" Sabatai Seví, els jueus donaven per descomptat que la seva última esperança en una edat messiànica encara havia de realitzar-se. Fins a l'època de Sabatai Seví, els jueus havien estat capaços de gestionar els seus propis assumptes comuns amb una política que existia només en el regne de la imaginació: el record d'un passat remot i l'esperança d'un remot futur. Amb el moviment de Sabatai Seví, aquests vells records i esperances de feia segles van culminar en un únic i heroic moviment. El seus efectes catastròfics van tancar –potser per sempre– el període en què només la religió podia proporcionar als jueus una estructura sòlida en la qual satisfer les pròpies exigències polítiques, espirituals i quotidianes. La desil·lusió que es va produir impedeix encara avui als jueus trobar en la seva religió els mitjans idonis per valorar i afrontar els esdeveniments contemporanis, siguin polítics o d'una altra natura» (La traducció al català és de l'autora del text).

12. Arendt 2008: ibid.

2/ El descobriment de la tradició oculta

Les llistes de tresors culturals jueus s'elaboren amb la col·laboració de biblioteques i institucions culturals de tot Europa: representen una mena de santuari que ha preservat la major part de la cultura jueva que, sobretot a l'Europa oriental, potser s'hauria perdut. Gairebé totes les llengües d'Europa estan representades, com a testimoni de la varietat de llengües en què els jueus llegien, escrivien i parlaven. La principal indicació que Arendt en deriva és l'existència d'una cultura marginada i exiliada, però que es desenvolupa en plena autonomia i resisteix sorprenentment a l'assimilació, especialment a l'Europa oriental. En aquest sentit, les posicions d'Arendt troben una correspondència particularment significativa amb l'experiència de la lluita dels jueus d'Europa de l'Est contra el genocidi, de la qual ella dona diversos exemples a «Els partisans jueus en la insurrecció europea».¹³ D'això se'n troba una correspondència a la novel·la de Primo Levi *Se non ora quando?*, en què s'explica l'epopeia d'un grup de partisans jueus que de Rússia arriben a Milà i descobreixen amb sorpresa que els jueus a Itàlia no semblen jueus. En conseqüència, es pot dir que aquestes llistes revelen la tensió entre el fet de pertànyer i no pertànyer a un territori, una tensió pròpia de la condició jueva i en un cert sentit viscuda en primera persona també per la mateixa Arendt, que al final no ha deixat de sentir-se jueva, europea i alemanya. De fet, les llistes que resulten del treball de *JCR* soscauen la idea d'una cultura lligada a un territori com sovint es dona per fet, i en aquest sentit poden considerar-se revolucionàries.

L'inventari dels tresors jueus va ser determinat per l'Holocaust, però assenyalava que l'aspecte no espacial de la identitat i de la cultura jueva es remunta a molt abans. D'aquesta manera, aquestes llistes contribueixen a aixafar el triomf del nacionalisme que ha portat a la formació d'estats nacionals dels segles XVIII i XIX: per a aquells que treballen en l'obra de *JCR* i sobretot per a Arendt, l'inventari dels tresors jueus indica i confirma que l'Estat nacional ja no apareix com una entitat donada per adquirida. Per aquesta raó, com recorda Arendt a «Stateless People»,¹⁴ si molts refugiats jueus s'oposen al seu retorn als països d'on provenen, fins i tot en els tresors de la cultura jueva, hi ha la mateixa *resistència* a retornar. Els membres del *JCR* són conscients que els tresors recuperats no haurien de tornar als seus països d'origen i decideixen recollir-los en part als Estats Units, en part a Jerusalem. A principis dels anys cinquanta, la *JCR* havia retirat d'Alemanya més de 400.000 objectes pertanyents a comunitats jueves destruïdes a Europa i després els havia distribuït a comunitats jueves disperses per diversos països. És un gest de gran valor simbòlic, que estableix un vincle amb les comunitats europees destru-

13. Arendt 2019: 189-191.

14. Arendt 1945.

ides i posa les bases per a una reconstrucció del poble jueu com a tal. Per tant, és una recuperació de la tradició jueva, no en termes intel·lectuals o teològics, sinó en termes d'una recuperació mundana d'una cultura perduda i retornada als seus amos. En aquest sentit, la propietat d'aquests béns ja no està vinculada a un territori, sinó que es converteix en propietat d'un poble entès des d'un punt de vista ètnic. Aquestes propietats culturals no hereditàries es converteixen així en la base per a una demanda legal col·lectiva després del genocidi: els jueus no reclamen el que els ha estat robat, sinó els seus drets col·lectius.

En aquesta perspectiva, queda clar que l'obra d'Arendt per la *JCR* és política i no religiosa. La consciència que la cultura jueva no pertany a un territori delimitat per fronteres precises, sinó a una etnicitat transnacional, influeix en les seves posicions respecte al sionisme i està directament implicada en la seva crítica nacional i en l'elaboració de la seva visió d'Europa i de l'ordre mundial de la postguerra, com ja s'ha esmentat abans.

Aquesta és la consciència que és a la base de la seva reivindicació d'un exèrcit jueu feta en els articles publicats a la revista *Aufbau* entre l'octubre de 1941 i el novembre de 1943, basada en la convicció que els jueus han d'intervenir en la realitat com a poble europeu que ha contribuït com els altres als esdeveniments d'aquest continent. Aquí és troba aquesta oscil·lació entre una dimensió particular i una dimensió universal i cosmopolita, ambdues rellevants per a l'experiència jueva. Els jueus, de fet, han de decidir si assimilar-s'hi o renunciar-hi. Com més s'hi assimilen, més s'allunyen de la seva identitat jueva. I si no poden continuar sent jueus després d'haver entrat a formar part de la cultura dominant, això significa senzillament que no poden existir, com demostra l'Holocaust.¹⁵ Aquesta mateixa consciència és a la base de les seves intervencions al *Jungjüdische Gruppe*: la consciència que els jueus han de recuperar la seva dimensió política abans que res per defensar-se i després per mostrar-se als altres com a poble, tal com es pot llegir a l'anunci de la primera reunió publicat a *Aufbau*, en què es conviden:

Aquells que no es veuen només com a víctimes accidentals d'una catàstrofe, sinó que també se senten responsables del futur del poble jueu; aquells que es troben convençuts del fracàs de les ideologies corrents i estan disposats a reflexionar sobre la refundació teòrica de la política jueva; aquells que saben que la lluita per la llibertat no es pot deixar en mans de notables ni de partidaris de la revolució mundial, sinó que cal que sigui feta per simples persones que aspiren a la llibertat de la seva nació, i aquells que estan en disposició de respondre per allò que consideren correcte.¹⁶

15. Sznajder 2015: 218.

16. «Jove Grup Jueu al *New World Club*», dins Arendt 2019: 59.

3/ Per no ser només víctimes

En el marc de la situació dels jueus, es va intentar solucionar el problema de la pertinença al món de dues maneres que per a Arendt són fonamentals: la del *parvenu*, que busca l'assimilació per integrar-se plenament en el país on viu, i la del *pària*, que escull quedar-se a fora de la societat on viu, però mantenint la pròpia identitat, reflectint així l'existència política de tot un poble. No obstant la impotència intel·lectual i política dins del propi poble, la presència dels *pàries* aconsegueix crear aquella tradició peculiar de la cultura jueva que va de Salomó Maimon a Franz Kafka, passant per Bernard Lazare i Heinrich Heine. La recuperació de la tradició oculta del judaisme revela així una existència marginal encarnada justament per la figura del *pària*. Però al mateix temps, la sinergia entre l'activisme i la reflexió viscuda per Arendt en els anys quaranta la porta a centrar-se de manera diferent en la mateixa figura del *pària*: no es tracta només d'emfasitzar el paper del jueu sense educació que és totalment fora de les regles de la societat per acceptar plenament la seva identitat, sinó de redimir la impotència política dins del seu propi poble.

En l'article «*Ceterum Censeo*», publicat a la revista *Aufbau* el 1941, Arendt escriu:

Hem de combatre a les nostres pròpies files tots els que afirmen que sempre hem estat víctimes i objectes de la història. No és veritat que hàgim estat sempre i a tot arreu perseguits innocents. Però si això fos veritat, seria terrible: ens exclouria més categòricament de la història de la humanitat que qualsevol altra persecució.¹⁷

Es tracta d'una observació crucial, ja que d'aquesta constatació en deriva gran part de la reflexió d'Arendt dels anys trenta i quaranta a propòsit de la qüestió jueva. De fet, Arendt s'oposa a la idea que els jueus han estat sempre víctimes i només víctimes de la història. La seva visió crítica de la història jueva concerneix sobretot la qüestió de l'emancipació i tot el que té a veure amb l'obligació de renunciar a la identitat jueva. A partir de la idea que la Il·lustració (amb el seu intent de conciliar el judaisme amb una visió universalista de la cultura, provinent de la reivindicació de tolerància respecte a totes les religions i a partir del pressupost de les característiques jueves originàries) i l'emancipació han posat en crisi la tradició i la història jueva, està convençuda que aquesta mateixa història no està només plena de sofriment, sinó que inclou també una tradició oculta d'activisme que s'ha de descobrir i reivindicar: per això considera un greu error la renúncia a la formació d'un exèrcit jueu, ja que va significar evitar afrontar i contraposar-se a la guerra

17. «*Ceterum Censeo*», dins Arendt 2020: 50.

d'anihilació efectuada pels alemanys, escollint, en canvi, ser «només víctimes», com escriu a «De l'exèrcit a la brigada».¹⁸ I el fet de ser només víctimes nega el que per a Arendt és un principi fonamental de l'existència humana: la capacitat d'acció. D'aquesta consideració, en deriva la convicció que els jueus no poden haver estat sempre víctimes o objectes de la història, perquè si això fos veritat, en comportaria l'exclusió definitiva, de la història de la humanitat. Es tracta d'una posició fonamental: per no ser víctimes és necessari tenir una identitat política, que en el cas del poble jueu es pot adquirir només participant en una guerra, entesa en sentit homèric, és a dir, com a moment prepolític que permet l'afirmació d'una *polis*, tal com Arendt ho explica a *¿Què és la política?* En aquest sentit, la reivindicació d'un exèrcit jueu coincideix amb la necessitat de revelar-se al món quant a poble, amb una identitat precisa. No és casualitat que un dels seus primers articles publicats a *Aufbau* el 1941 porti per títol «L'exèrcit jueu: l'inici d'una política jueva».¹⁹

4/ Conclusions

El fil de la tradició del pària necessita ser restaurat, referint-se a la realització d'una veritable comunitat jueva, com la revelen les llistes de *JCR* i que es realitza en una espècie de «cosmopolitisme arrelat», com el defineix Natan Szanider,²⁰ que permet ser ciutadans sense renunciar a la pròpia identitat, a la pròpia dimensió particular dins de l'universal. Gràcies a aquest plantejament, es pot crear un espai per a una pluralitat de cultures, per a uns nous localismes oberts al món. Això significa passar d'un concepte abstracte d'humanitat a tenir en compte els éssers humans concrets, amb una mena d'espai de mediació entre la dimensió individual i la dimensió universal. És en aquest espai que Arendt s'apropa mitjançant la col·laboració amb la *JCR*, revisant i criticant la idea d'una història en què les diferents memòries del passat acaben en un model universal per al futur. D'aquesta manera, intenta recuperar una dimensió en la qual es pot preservar la presència del que és particular i evitar-ne l'exclusió. De fet, actualment aquesta condició constitueix l'àmbit global en el qual qüestions com la ciutadania, la societat civil i la identitat cultural són posades en joc cada vegada més sovint i per un nombre sempre més gran d'individus. La tensió entre universalisme i particularisme, entre cosmopolitisme i pertinença a un territori, s'ha convertit en una de les peculiaritats de la nostra contemporaneïtat. En aquest sentit, la història del poble jueu constitueix un mirall per entendre la complexa consolidació de

18. Arendt 2020: 150-152.

19. Arendt 2020: 42-44.

20. Sznaider 2011: 6.

la memòria europea, que teòricament recorda l'Holocaust, però rebutja cada vegada més les noves minories que arriben als territoris dels seus estats.

Des d'aquesta perspectiva, les reivindicacions arendtianes dels anys trenta i quaranta i la seva col·laboració amb la *JRC* són una crida no només a la recuperació de la identitat, sinó també a la definició de noves i més dignes formes de ciutadania. No és casual que el 1942 Arendt escrigué:

La història de la humanitat no és un hotel en què puguem allotjar-nos quan ens vingui de gust, ni un vehicle que puguem emprar a voluntat. Mentre ens neguem a entendre el present i a lluitar per un futur millor, el nostre passat continuarà sent un pes que l'únic que pot fer és ensorrar-nos. Només llavors, i de manera immediata, el pes es convertirà en una benedicció, és a dir, en una arma en la lluita per la llibertat.²¹

Bibliografia

- ARENDR, H. (1945) «The Stateless People». *Contemporary Jewish Record* 8: 137-153.
 — (1974a) *Los orígenes del totalitarismo*. Madrid: Taurus.
 — (1974b) *La condición humana*. Barcelona: Seix Barral.
 — ; Blumenfeld, K. (1995) *In keinem Besitz verwurzelt: Die Korrespondenz*. Hamburg: Rotbuch Verlag.
 — (1997) *¿Qué es la política?* Barcelona: Paidós.
 — (2000a) *Rahel Varnhagen. Vida de una mujer judía*. Barcelona: Lumen.
 — (2000b) *Hombres en tiempos de oscuridad*. Barcelona: Gedisa.
 — (2008) *Escritos Judíos*. Barcelona, Paidós.
 — ; SCHOLEM, G. (2018) *Tradición y Política*, Madrid: Trotta.
 — (2020) *Participar del món. Escrits 1941-1945*. Palma de Mallorca: Lleonard Muntaner.
 BENJAMIN, W. (2008) *Tesis sobre la Historia y otro fragmentos*. Mèxic D.F.: UACM.
 Commission on European Jewish Cultural Reconstruction (1946) «Tentative List of Jewish Cultural treasures in Axis-Occupied Countries». *Jewish Social Studies* 8/1 (suppl.): 1-103.
 LEVI, P. (1982) *Se non ora, quando?* Torí: Einaudi.
 SCHOLEM, G. (2005) *Las grandes tendencias de la mística judía*. Madrid: Siruela.
 SZNAIDER, N. (2011) *Jewish Memory and the Cosmopolitan Order*. Cambridge: Polity.
 — (2015) «Hannah Arendt: Jew and Cosmopolitanism». *Socio* 4: 197-221.
 YOUNG-BRUEHL, E. (2006) *Hannah Arendt. Una biografia*. Barcelona: Paidós.

21. «Moisés o Washington», dins Arendt 2020: 60.